Turkish Studies

Volume 14 Issue 6, 2019, p. 3199-3209

DOI: 10.29228/TurkishStudies.37383

ISSN: 1308-2140

Skopje/MACEDONIA-Ankara/TURKEY

INTERNATIONAL
BALKAN
UNIVERSITY

EXCELLENCE FOR THE FUTURE
IBU.EDU.MK

Research Article / Araştırma Makalesi

Article Info/Makale Bilgisi

✍ Received/Geliş: 10.09.2019

✓ Accepted/Kabul: 15.10.2019

✍ Report Dates/Rapor Tarihleri: Referee 1 (05.10.2019)-Referee 2 (11.10.2019)

This article was checked by iThenticate.

TÜRK - MACAR KÜLTÜREL İLİŞKİLERİ BAĞLAMINDA GEÇMİŞTEN GÜNÜMÜZE EDEBİ ESER ÇEVİRİLERİ

Alev DURAN*

ÖZ

Macarlar, tarihin en kadim dönemlerinden itibaren Türklerle sıkı ilişki içerisinde olan bir halktır. İki halkın kültürel etkileşimi de dolayısıyla tarihin bu en karanlık dönemlerine kadar gitmektedir. İki halkın ilişkilerinin tarihlerinde Macarların Osmanlı hâkimiyetine girmesi tarihi bir dönüm noktası olmuş, iki kültür birbirlerini yakından tanıma fırsatı bularak kaynaşma evresine girmiştir. Osmanlı döneminden itibaren iki kültür edebi alanda da birbirini tanıma yoluna gitmiştir. Osmanlı döneminde kurulan bu dostluk bağının günümüze kadar uzanmış olması bu iki dost ülkenin kültürleri arasındaki etkileşiminde devamlılığını sağlamıştır.

İki ülkenin kültürleri arası iletişimin göstergesi olan sanatsal çeviriler, yüzyıldan daha fazla geçmişe sahiptir. Bu konudaki gelişme dinamiği, iki ülkenin siyasi, ekonomik ve toplumsal unsurları tarafından belirlenmekle birlikte, dinamiği oluşturan asıl etken Türk ve Macar halklarının aralarındaki tarihin derinliklerinden gelen dostluk ve kardeşlik bağıdır. Macarca'dan Türkçe'ye yapılan çeviriler ile Macar kültür mübadelesinde önemli bir bölümü oluşturmaktadır. Bu yüzden çevirileri sadece dil çevirisi olarak ele almak yanlış olup, kültür çevirisi olarak incelemekte gereklidir.

Bu çalışmada Türk-Macar ilişkileri çalışmalarına yönelik artan ilgiye paralel olarak Türkiye'de edebi çeviriler alanındaki incelemelerine katkı sunmayı amaç edinmektedir. Bu çalışmanın en belirgin farkı ve katkısı hem Türkiye-Macaristan ilişkilerine dair gittikçe büyüyen bir literatür olmakla birlikte kültürel ilişkiler içindeki çeviri faaliyetleriyle ilgili çalışmanın olmaması hem de Türk-Macar ilişkilerine katkı sağlaması amaçlanmaktadır. Tarama niteliğinde olan bu çalışmada, Macarca'dan Türkçe'ye yapılan ilk edebi çeviriden başlayarak Cumhuriyet döneminde gerçekleştirilen sistemli çeviri faaliyeti ve Macar edebiyatından Türkçe'ye yapılan çeviriler konu edilmiştir.

* Dr. Öğr. Üyesi, İstanbul Aydın Üniversitesi, Tarih Bölümü, E-posta: alevduran@aydin.edu.tr

Anahtar Kelimeler: Türk-Macar Kültür İlişkileri, Hungaroloji, Türkoloji, Çeviri.

LITERARY TRANSLATION WORKS OF THE CONTEXT OF TURKISH-HUNGARIAN CULTURAL RELATIONS FROM PAST TO PRESENT

ABSTRACT

The Hungarians are a people who are in close contact with the Turks since the most ancient periods of history. The cultural interaction of the two peoples therefore goes back to the darkest periods of history. The entry of the Hungarians into the Ottoman rule in the history of the relations of the two peoples has been a historical turning point, and the two cultures have found the opportunity to get to know each other closely and have entered the phase of integration. Since the Ottoman period, the two cultures have become familiar with each other in the literary field. The fact that this friendship bond, which had been established in the Ottoman period, has extended to the present day, has ensured the continuity of the interaction between the cultures of these two friendly countries. The artistic translations of the two countries, which are indicative of intercultural communication, have more than a century of history. While the developmental dynamics of this issue are determined by the political, economic and social elements of the two countries, the main factor that constitutes the dynamic is the friendship and brotherhood ties from the depths of history between the Turkish and Hungarian peoples. It is an important part of the Hungarian cultural exchange with translations from Hungarian to Turkish. So translations is wrong to consider as a translation only the language, the culture is necessary to examine the translation.

In this study, the Turkish-Hungarian relations in parallel with the increasing interest for study aims to contribute to the examination of literary translations in Turkey. The lack of studies on the translation activities together in cultural relations, but this study is the most obvious difference and contribute to a growing literature on Turkey-Hungary relations and is intended to contribute to both the Turkish-Hungarian relations. In this survey, the first translation from Hungarian to Turkish, the systematic translation activity in the Republican period and the translations from Hungarian literature to Turkish were discussed.

STRUCTURED ABSTRACT

Although translation is conceptually seen as a transfer of information from one language to another or as an activity between languages, this is only one aspect of translation science. Another aspect of translation is cultural transference and it also serves as an inter-communal cultural bridge.

Translation activities During the Ottoman period were performed under the name of the Translation Office, although translations from the second language and were generally performed in the form of emulation.

(Bilim, 1990:33-34) In this period, the translators used the source text only as a source of inspiration and digressed from the original of them. Until the Republican period, this method was generally used in translations. (Kara, 2010:97)

The movement of translating Western works into the Turkish language which started with Tanzimat period gained momentum with the Translation Office, which was established under the Ministry of National Education in 19 May 1940. For the first time, a regular, planned and comprehensive translation event was initiated by the government. (Soysal, 2017:214-215)

Many writers and translators led by Sebahattin Eyuboğlu and Nurullah Ataç participated in these works which started under during the ministry of Hasan Ali Yücel. In this way, through translation works which are aimed to give life to modern literature which the young generation will inherit to the young Republic of Turkey is aimed to import of culture. In the translations of Hungarian literature, Sadrettin Karatay, Necmi Seren, İbrahim Kafesoğlu, Sami Nabi Özerdim (Orhun, 2017: 407-409) and Nilüfer Paran were among the first graduates of the Hungarology Platform. (József 2004: 54-55) With Hungarian translations, Hungarian literature is also extremely important in terms of meeting the Turkish readers and also recognition in Turkey. (József, 2004:54)

The political environment after the Second World War pushed the Turks and Hungarians into two separate camps, and the cultural relations between of two folks were continued very poorly through the Turcology Platform in Budapest and the Hungarology Platform in Ankara. Even though the translations in this period were almost diminished, but they continued also. The available sources for translations from Hungarian literature to Turkish are very limited.

The first available publications were the tales and stories which published in newspapers and magazines, as well as theater plays. Menyhért Lengyel's sketch which titled Tayfun (Tájfun) was published in Shahbal -which was the famous culture and art magazine of that period – from 1907 to 1912 chapter by chapter by İsmail Hami Danişmed's translation. (Tasnádi, 1995:88) (Nyiri, 2009:7)

In the first years of the republic period, translations were made by students who studying in Hungary after returned to their home country and were directly translated into Hungarian. Names like Hamit Zübeyr Koşay and Necmi Seren start to be seen. (Özerdim, 1981:246)

Hungarian literature in a systematic way for Turkey to begin running will have to wait until the 1940s. According to Behçet Necatigil, the first translation book was István Lázár's Vesta Rahibesi which published by Ahmet Halit's Bookstore, and translated by Necmi Seren in 1940. (Necatigil, 1978:133)

First Publications Congress who under Minister of National Education of that period chairmanship of Hasan Ali Yücel, convened and decided to establish a Translation Office to translate eastern and western classics into Turkish. This project called Classical Translations from World Literature and were included in Greek, Latin, German, Russian, British, American, Spanish, French and Eastern Scandinavian classical works. The Hungarology Institute also included with 36 works in this

project called Classical Hungarian Literary Works and Modern Hungarian Literary Works. The Ministry has allocated a \$ 60,000 budget to the Institute for these translations. (József, 2004: 55) This significant and highly exclusive translation event was organized by Tibor Halasi Kun from Hungarology Institute. Students and graduates of the department took part in the translation process also. Hamit Zübeyr Koşay and İbrahim Kafesoğlu are the most popular of these names. There is a remarkable feature in this first printed series, which was consciously included some works on like the old history of the Turks or the common history of the two folks. (ÇOBAN, 2016: 418) This project opened another door into between Turkish and Hungarian literature.

Another issue with related to the common life between those two countries was the study of the common past. The results of Turcology studies has been requested to be followed closely by the scientific community in Turkey. Certainly, the work of the Faculty of Hungarology contributed to this. In particularly, The majority of the translation parts are supported by the graduates of the Institute.

When the translations are considered as a bridge between cultures, it is seen that although the Turkish-Hungarian cultural relations go along way back to this issue, the number of translations is not as intense as English, German or French literature. In surely, this one have is a big factor that, Hungary and Turkey taken place between different political blocs for many years.

In addition to this, there are some books that have been unobserved or have not been obtained despite all searches during the detection of the works. All the books presented in the study have been tried to be reached and printing informations are presented as much as can be establishable. Some publishers' incomplete information on issues such as print information and the original name of the work made it difficult to work.

Overall, Hungarian literature though popular in Turkey recently, it's fact that, Eastern European literature is not popular enough in Turkey. The role of Turkologists and Hungarologists in the development of translation activities is quite large. Thanks to translations, Hungarian culture was introduced to Turkish society. Thanks to these translations, Hungarian culture met with Turkish culture and the most important examples of this were the works of many Hungarian literary writers such as Nobel Prize winner Imre Kertész' works. Thanks to the translations of these works, both social and cultural symbols were transferred.

Keywords: Turkey-Hungarian Culturel's Relations, Hungarology, Turkology, Translation.

Giriş

Çeviri kavram olarak, bir dilden başka bir dile yapılan bilgi aktarımı ya da diller arasında gerçekleşen bir etkinlik olarak görülmekteyse de bu çeviri bilimin sadece bir yönünü oluşturmaktadır. Çevirinin diğer bir yönü ise kültürel aktarımdır. İki toplum ve iki kültür arasında çeviri vasıtasıyla birlikte kültürler arasında arabuluculuk, kültürler arasında diyalog ve transfer gerçekleşmektedir. Böylece çeviri yapılan dilin kültüründen çevirinin yapıldığı dilin halkın kültürüne bir aşinalık gelişir. İki halk birbirini daha iyi tanımaya ve anlamaya başlar ve iki ülkenin ilişkilerine olumlu bir katkı sunar. Çeviri eş zamanlı düzeyde ulusal kültürler arasındaki alışverişi sağlamaktadır. Bu yönüyle çeviri hem

çağdaş bir kültür bileşimini, hem de üretilen yeni değerlerin dayanışmasını, birbirinden etkilenmelerini kolaylaştırmaktadır. Çeviri kültür aktarımında önemli bir işleve sahip olup, kültürler ve toplumlararası kültür köprüsü işlevini de üstlenmektedir.

Türk ve Macar ilişkilerinin tarihi oldukça eskilere dayanmakla birlikte, Osmanlı'nın Macaristan'daki yüz elli yıllık hakimiyeti iki toplumun üzerinde oldukça derin izler bırakmıştır. İki toplum arasında kültürel etkileşim bu dönemde daha yoğun yaşanmıştır. Osmanlı'nın Macaristan topraklarından çekilmesinden sonra, iki ülke arasındaki savaş dönemi sona ermiş, dostluk dönemi başlamıştır. Osmanlı hakimiyetinin izleri oldukça belirgin şekilde Türk-Macar ilişkilerine her daim yansımıştır.

On dokuzuncu yüzyılın ikinci yarısı Macaristan'da Türkoloji çalışmalarının en parlak dönemi olmuştur. Türkoloji çalışmaları sistemli bir bilim dalı haline getirilerek, ilk Türkoloji kürsüsü 1876 yılında Ármín Vámbéry'nin başkanlığında başkanlığın da Budapeşte Eötvös Loránd Üniversitesi'nde kurulmuştur. (Vásáry, 2017:114) Türkoloji, Macaristan'da "milli bir bilim dalı" olarak görülmüş ve "milli kültürün" ortaya çıkarılmasında bir araç olarak kabul edilmiştir. Macarlar, kendi kökenlerini araştırırken yakın ilişki içinde oldukları Türklerin tarihini de araştırmaya başlamışlardır. Türk tarihi, dili ve kültürü ile ilgili yapmış oldukları çalışmalar sonucunda iki halk arasındaki dostluk bağlarının en önemli kilometre taşlarını dizmişlerdir. (Türker, 2017:750)

1936 yılında Mustafa Kemal Atatürk'ün talimatıyla Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesinin bünyesinde o zamanki adıyla "Hungaroloji Enstitüsü" olarak kulan kürsü Türk-Macar ilişkilerinde ve kültüre ilişkilerin gelişmesinde önemli yer etmektedir. Halen Türkiye'de hungarolojinin tek resmi organıdır. Kürsünün amacı başta dil ve tarih çalışmaları olmak üzere diğer disiplinler üzerine yapılacak çalışmalarla Türk-Macar ilişkilerine katkıda bulunmak ve yukarıda bahsettiğimiz dünyanın en eski Türkoloji kürsüsü olan Macar Türkolojisinin çalışmalarını Türk bilim dünyasına aktarmaktır. (Kakuk,1990;11) Aşağıda da ele aldığımız gibi Türk-Macar edebi çevirilerinde bu bölümün mezunları ile başlamıştır. Burada yetişen Hungarologlar iki ülke arasındaki bilimsel araştırmalara yaptıkları katkılar kadar, kültürel alanda da katkı sunmaktadır. (Baştav,1996: 38-40-43)

Türkoloji ve Hungaroloji'nin kurulması iki halkın kültürel ilişkilerinde bir dönüm noktası, bir Rönesans olmuştur. Bu kürsülerde yürütülen çalışmaların neticeleri iki ülkenin ilişkilerinde itici bir güç oluştururken, yetiştirdiği bilim insanları iki ülkenin geçmişini bugüne taşımış, yetiştirdiği öğrenciler de gönüllü kültür elçileri olmuştur.

Soğuk Savaş döneminde iki ülkenin farklı kutuplarda yer almış olması Türkiye-Macaristan ilişkilerinde bir durgunluk yaşanmasına neden olmuşsa da ikili ilişkiler ince bir çizgi halinde de olsa devam etmiştir. (Çalık, 2015:39-49) Bu durum kültürel ilişkilere de yansımış, Hungaroloji bölümü de oldukça zor bir dönem geçirmiştir.(Güngörmüş,1995:30)

1990'lı yıllarda Sovyet yönetiminin çökmesiyle birlikte, demir perdenin Macaristan üzerinden kalkması iki ülkenin ilişkilerinde bir ivme yaratmış, kısa sürede iki ülke ilişkileri canlanmaya başlamıştır. 2000'li yıllarla birlikte iki ülke aralarındaki mesafelere rağmen birlikte hareket etmiştir. Macaristan, Türkiye'nin Avrupa'ya açılan kapısı olmuş, Türkiye'de Macaristan için her zaman sıkıntılarının çıkış yolu ve ekonomik bir potansiyel olmuştur. NATO çatısı altında müttefik olan iki ülke birbirlerini her zaman desteklemişlerdir. Macaristan, Türkiye'nin Avrupa Birliği üyelik sürecinde her daim destekçisi olmuştur. (Sara1 2016b:728)

Şuan ki Türk-Macar ilişkileri dostluk çerçevesinde ilerlemekle birlikte oldukça iyi bir seviyededir. İki ülke arasında siyasi, ekonomik ve kültürel açıdan mükemmel ve geliştirilmeye daha da açık bir diyalog ortamı mevcuttur. İki ülke arasındaki kültürel ilişkilerde bu olumlu ortamla birlikte her geçen gün daha da gelişmektedir. (Sara1,2016b: 728-730)

Türk-Macar Kültür İlişkileri İçerisinde Edebi Çeviriler

Çeviri etkinlikleri Osmanlı döneminde çeviriler Tercüme Bürosu çatısı altında, genellikle ikinci dilden çeviriler olmakla birlikte öykünme şeklinde yapılmıştır. (Bilim, 1990:33-34) Bu dönemdeki çeviriler de çevirmenler kaynak metnini sadece bir esin kaynağı olarak kullanarak, eserin orijinalinden uzaklaşmışlardır. Cumhuriyet dönemine kadar çevirilerde genellikle bu yöntem kullanılmıştır. (Kara, 2010:97)

Tanzimat dönemiyle başlayan Batı eserlerinin dilimize çevrilmesi hareketi Cumhuriyet döneminde özellikle 19 Mayıs 1940 yılında Milli Eğitim Bakanlığına bağlı olarak kurulan Tercüme Bürosu'yla hız kazanmıştır. İlk kez devlet eliyle düzenli, planlı ve kapsamlı bir çeviri etkinliğine girilmiştir. (Soysal, 2017:214-215) Hasan Ali Yücel'in bakanlık döneminde başlayan bu çalışmalar Sebahattin Eyuboğlu ve Nurullah Ataç'ın önderliğinde birçok yazar ve çevirmen katılmıştır. Böylelikle "kültür ithali" hedeflenmiş ve çeviri eserler sayesinde genç Türkiye Cumhuriyeti'nin genç nesillere miras bırakılacak modern bir edebiyata hayat vermek amaçlanmıştır. Macar edebiyatı çevirilerinde Hungaroloji Kürsüsü'nün ilk mezunlarından Sadrettin Karatay, Necmi Seren, İbrahim Kafesoğlu, Sami Nabi Özerdim (Orhun, 2017:407-409) ve Nilüfer Paran gibi isimler yer almıştır. (József:2004:54-55)

Hasan Ali Yücel'in başlatmış olduğu bu proje, Macaristan'ın ve Macar kültürünün Türkiye'de tanınırlığı açısından son derece kıymetli bir proje olmuştur. N. Szabó József'in ifade ettiğine göre, Macar kültür diplomasisinin en başarılı olduğu, Türkiye'nin de o dönemde kültür diplomasi alanında daha ileride olan ülkelerdeki çalışmalardan daha iyi bir proje üreterek, daha başarılı olduğunu ifade etmiştir. Yücel'in hazırlamış olduğu bu projedeki Macarca çevirilerle birlikte, Macar edebiyatının Türk okuyucusuyla buluşması ve Türkiye'deki tanınırlığı açısından da son derece önemlidir. (József, 2004:54)

İkinci Dünya Savaşı sonrası politik ortam Türklerle Macarları ayrı iki kamp altına itmiş, iki halk arasındaki kültürel ilişkiler oldukça zayıf bir şekilde Budapeşte'deki Türkoloji kürsüsü ile Ankara'daki Hungaroloji kürsüsü üzerinden devam ettirilmiştir. Bu dönemde çevirilerde yok denecek kadar azalmış olmasına rağmen yine devam etmiştir. Son dönem de Türkiye'de Macar edebiyatına ilgi daha da artmış, en popüler yazarlar arasında Péter Esterházy, László Darvasi, Csányi Dóra, Katalin Szegedi yer almıştır.

Macarcadan Türkçeye İlk Çeviriler

Macar Edebiyatından Türkçeye çeviriler ile ilgili ulaşılabilen bilgiler oldukça kısıtlıdır. Ulaşabildiğimiz ilk yayınlar gazete ve dergilerde yayınlanan öykü ve hikâyeler ile birlikte tiyatro oyunları olmuştur. Dönemin ünlü kültür sanat dergisi Şehbal'de Menyhért Lengyel'in Tayfun (Tájfún) isimli piyesi İsmail Hami Danişmend'in çevirisiyle 1907 yılından 1912 yılına kadar bölüm bölüm çevrilerek yayınlanmıştır. (Tasnádi, 1995:88, Nyiri, 2009:7)

Danişmend'in çevirisini daha sonraları, 1923 yılından itibaren Dergâh Dergisi, 1926 yılından itibaren Vakıf Gazetesindeki çevirilerle Macar öykü ve hikâyeleri Türk okuyucularla buluşmaya başlamıştır. Bunların çevirilerini Türk tarihçi İsmail Hami Danişmend tarafından yapılmıştır ancak bunlar Macarcadan yapılan çeviriler değildir. (Nyiri, 2009:7) 1926 yılında Vakıf gazetesinde Macaristan'da eğitim alan Hamit Zübeyr Koşay tarafından Macar öyküleri çevrilerek yayınlanmaya başlamıştır. (Nyiri, 2009:7)

Dönemin en çok takip edilen Hayat Dergisi ise 1928 yılında Macar edebiyatıyla tanışmış ve Macarların ulusal şair olarak kabul ettikleri, dünyaca ünlü Sándor Petöfi'nin şiirleri çevirmeye başlamıştır. Türk milli şairi Mehmet Emin Yurdakul'un çevirileriyle Macar milli şairinin şiirleri Hayat Dergisinin 4. Sayısında (Nisan-Mayıs 1938) yayınlanmasıyla Türkçe'ye kazandırılmıştır. (Tasnádi, 1995:88)

Türkiye’de Cumhuriyet’in ilanından sonra, 1925-1926 yılları arasında iki ülke arasında edebi eserlerin tercümesiyle ilgili ortak bir girişim başlatılmış, projenin başına Macaristan’da eğitim alan ünlü Türk halkbilimci Hamit Zübeyr Koşay getirilmiş, projenin amacı olarak da düzenli olarak her iki dilde üretilen edebi eserlerin tercümesi ve sürekliliğinin sağlanması amaçlanmışsa da bu proje faaliyete geçirelememiştir. (Saral, 2016a:415-4171, Karagülmez, 2018:636-638) Cumhuriyetin ilk yıllarında çeviriler artık Macaristan’da öğrenim gördükten sonra ülkelerine dönen öğrenciler tarafından ve doğrudan Macarcadan yapılmaya başlamıştır. Hamit Zübeyr Koşay, Necmi Seren gibi isimleri görmeye başlıyoruz. (Özerdim, 1981:246)Macar edebiyatının Türkiye’de sistemli bir şekilde yayınlanmaya başlaması için ise 1940’lara kadar beklemek gerekecektir. Behçet Necatigil’in belirttiğine göre ilk çeviri kitap İstván Lázár’ın Necmi Seren tarafından 1940’da çevrilen Ahmet Halit Kitabevinde yayımlanan Vesta Rahibesi isimli kitabı olmuştur. (Necatigil, 1978:133)

Hasan Ali Yücel ve Çeviriler

Dönemin Milli Eğitim Bakan’ı Hasan Ali Yücel’in başkanlığında toplanan I. Neşriyat Kongresi, doğu ve batı klasiklerinin çevrilerek Türkçeye kazandırılması için bir Tercüme Bürosu’nun kurulması kararı almıştır. Dünya Edebiyatından Klasik Tercümeler adındaki bu proje kapsamında Yunan, Latin, Alman, Rus İngiliz, Amerikan, İspanyol, Fransız ve Doğu İskandinav klasik eserleri listeye alınmıştır. Hungaroloji Enstitüsü de, bu projede Klasik Macar Edebi Eserleri ile Modern Macar Edebi Eserleri dizileri adında 36 eserle dâhil olmuştur. Bakanlık Enstitü’ye bu çeviriler için 60.000 dolarlık bir bütçe ayırmıştır. (József, 2004:55) Oldukça yüksek meblağlı bu çeviri etkinliği Hungaroloji Enstitüsü Tibor Halasi Kun’un yönetiminde hazırlanmıştır. Çeviri sürecinde bölümün öğrencileri ve mezunları yer almıştır. Hamit Zübeyr Koşay ve İbrahim Kafesoğlu bu isimlerin en popülerleridir. Bu ilk basılan seride dikkat çeken bir özellik vardır, Türklerin eski tarihini veya iki halkın ortak geçmişini konu edinen bazı eserlere bilinçli olarak yer verilmesiydi. (ÇOBAN, 2016: 418) Bu proje Türkçe ve Macarca edebiyat arasında bir kapı daha açmıştır.

Bu seriden çıkan ilk kitap ise Kelemen Mikes’in Türkiye Mektupları isimli eseri olması da bu görüşü desteklemektedir. II. Ferenc Rákóczi’nin danışmanıydı ve Habsburglara karşı 1717 yılında başarısızlıkla sonuçlanan bağımsızlık mücadelesinden sonra Rákóczi ile Türk topraklarına sığınmıştı. Tököli İmre’den sonra Türk topraklarına sığınan bu ikinci Macar kafilesinin tıpkı Tököli gibi Türk misafirperverliği ve Osmanlı Sultanın himayesi altında korunması Macarlar için son derece önemli olmakla birlikte iki ülke arasındaki dostluk bağlarını da perçinlemiştir. İkinci eser olan Géza Gárdonyi’nin Anlaşılmayan İnsan’da da ana karakter Hun başbuğu Attiladır. (Tasnádi, 1995:89) Basılan ilk kitabın önsözü çevirmen tarafından hazırlanmış, 17. ve son kitabın önsözünü ise Hasan Eren hazırlamış, diğer kitapların önsözleri ise Tibor Halasi Kun tarafından hazırlanmıştır. Halasi Kun bu tanıtımlarda Macar dilinin kendine ait özelliklerine de yer vermiştir.

Bu dizideki eserler şöyledir;

Mikes Kelemen; Türkiye Mektupları I-II, Sadrettin Karatay, Ankara 1944-1945; Móricz Zsigmond, Tanrının Gözünden Irak, S.Karatay, Ankara 1945; Herczeg Ferenc, Paganlar, S.Karatay, Ankara 1945; Gárdonyi Géza, Anlaşılmayan İnsan, Ziya Tugal, Ankara 1946; Mikszath Kalman; Konuşan Kaftan, S.Karatay, Ankara 1946; Csiki Gergely; Tufeyliler, S.Karatay, Ankara 1946; Szigligeti Ede; Liliomfi, S.Karatay, Ankara 1946; Gárdonyi Géza; Üçüncü Kudret, Sami Nabi Özerdim, Ankara, 1946; Mikszáth Kalman, Aziz Petrus’un Şemsiyesi, Necmi Seren, Ankara 1946; Jókai Mór; Altın Adam I-II, Ferit Zahir Törömkünet, S.Karatay, Ankara 1947; Jókai Mór; Yeni Çiftlik Sahibi, S.Karatay, Ankara 1948; Kisfaludy Károly, Aldanırlar, S.Karatay, Ankara 1948; Kölcsey Ferenc, Öğütler, N. Seren, Ankara; Csatho Kálmán; Kule Saatindeki Kuzgun, S. N. Özerdim, Ankara 1950; Móra Ferenc, Buğday Tarlalarının Destanı, S.Karatay, Ankara 1951; Kuncz Aladár; Kara Manastır I-II, N.Seren, İstanbul 1956; Herczeg Ferenc; Mavi Tilki, S.Karatay, Ankara 1957; Szabó Dezső; Sürüklenen Köy I-II-III, S.Karatay, Ankara 1963; (Özerdim, 1981:248-250)

Yeni Macar Edebiyatı dizisi altında ise iki adet Halasi Kun'un önsözüyle iki adet kitap yayınlanmıştır. Bunlar; Molnár Ferenc; Çocuklar, Kronikler; N. Seren, Ankara 1946; Lengyel Menyhért; Tayfun, S.Karatay, Ankara 1946. (Özerdim, 1981:250) Dünya Edebiyatı'ndan Tercümeler serisinde klasik eserlere yardımcı olmak adına Bilim Eserler adıyla bir dizi daha hazırlanmıştır. Bu eserlerinde ortak noktası Türk tarihi ile ilgili olmalarıdır. Bu dizide hazırlanan eserler ise şunlardır; Németh Gyula; József Thúry, Ziya Tugal, İstanbul 1950; Takáts Sándor; Macaristan Türk Aleminden Çizgiler, S. Karatay, Ankara 1958. (Özerdim, 1981:250-251).

Bu proje dışında özel yayınevleri tarafından yayımlanan eserlerde vardır bunları da tarihi sırayla verecek olursak şöyledir;

Lázár István; Vesta Rahibesi, N. Seren, İstanbul 1940; Földes Jolán, Balık Tutan Kedi Sokağı, Nasuhi Baydar, İstanbul 1940; Földi Mihály, Asrın Kadını I-II, F.Z. Törömküney, İstanbul 1943; Jókai Mór, Sırmalı Kaftan, Ahmet Emin Yalman, İstanbul 1942; Petöfi Sándor, Aşk ve Hürriyet, N. Seren, İstanbul 1943; Zilahy Lajos, Öldüren Bahar, H. Fahri Ozansoy, İstanbul 1943; Zilahy Lajos, İki Esir I-II, F. Z. Törömküney, İstanbul 1943; Földes Jolán, Bir Liseli Kız Vardı, Niyal Emin, İstanbul 1944; Madar, E, Bronz Vazo, Feridun Rumit Timur, İstanbul 1944; Molnár Ferenc, Pal Sokağı Çocukları, N. Seren, İstanbul 1944; Földes Jolán, Evleniyorum, Muazzes Tahsin Berkand, İstanbul 1945; Bónyi Adorjan, Hayat ve Tesadüfler, F.Z. Törömküney, İstanbul 1945; Vaszary Gábor; Yavrum, İstanbul 1945; Barabás Pál, 200 Liraya Bir Erkek, Nilüfer Paran, İstanbul 1948 ; Nyirö József, Şibo Kasırgası, Nilüfer Paran, İstanbul 1948; Földes Jolán, Altın Küpeler, Mustafa Yıldırımaltı, İstanbul 1948; Molnár Ferenc, Liliom, Asude Zeybekoğlu, İstanbul 1953; Harsányi Zsolt; Rapsodi, Sahire Sağman, İstanbul 1957; Jókai Mór, Görülmeyen Yara, S. N. Özerdim, İzmir 1962; Szirmai Rezső, Budapeşte Cinayeti, Süleyman Sıddık Sevgel, İstanbul 1963; Zilahy Lajos, Nehirden Gelen Kadın, Adnan Tahir, İstanbul 1965; Déry Tibor; Eğlentili Bir Gömme Töreni, Adalet Cimcoz, Ankara 1967; Körmendi Ferenc; İki Aşk Arasında, Süheyla Aykut, İstanbul 1967; Hernedi Gyula, 32 Saat Özgürlük, Cemal Süreya, İstanbul 1968; Déry Tibor; Dev, Ülkü Tamer, İstanbul 1968; Jókai Mór, Yirmi Yıl Sonra, N.Seren, İstanbul 1968; Petöfi Sándor, Şandor Petöfinin En Güzel Şiirleri, Basri Gocul, Bursa 1970; Szabó Magda, Ceylan, Hüsnü Mengelli, İstanbul 1972; Petöfi Sándor, Şiirler, Tahsin Saraç, İstanbul 1973; Gárdonyi Géza, Tanrı'nın Kılıcı, Ziya Tugal, Ankara 1974; Sarkadi Imre, Korkak, Nisa Kadıbeşgil, Ankara 1974; Móricz Zsigmond, Mişi, Hüsnü Mengenli, İstanbul 1974; Déry Tibor, Niki, Bırsış Perişan, İstanbul 1974; Karinthy Ferenc, Budapeşte'de Bahar, Hale Kuntay, İstanbul 1978; József Atilla, Temiz Yürekle, Edit Tasnádi- Özer Kemal 1986; Miklós Radnóti, Köpüklenen Gök, Edit Tasnádi- Özer Kemal İstanbul 1997; Zsigmond Móricz, Kır Menekşesi, Naciye Güngörmüş, Ankara 1999; Jókai Mór, Son Budin Paşası, Naciye Güngörmüş, Ankara 1999; Gyula Hay, AT, Özdemir Nutku 1991. (Özerdim, 1981:254-256)

Öyküler;

Macar Hikayeleri Antolojisi Muzaffer Reşit ve Yaşar Nabi Nayır, İstanbul 1970; Çağdaş Macar Edebiyatı Öykü Seçkisi, Naciye Güngörmüş, Ankara 2000 Liptak, Gabor; Macar Efsane ve Öykülerinde Türkler, Gabor Liptak'tan Seçilmiş Öyküler, Naciye Güngörmüş, Ankara 2005. (ÖNCÜ, 2017:401-404)

Masal Çevirileri ise şunlardır;

Masal çevirileri deyince ilk olarak Türk folklorunun da kurucusu Ignác Kúnos şüphesiz aklı gelmektedir. Kúnos'un Halk Edebiyatları Örnekleri I- Maniler isimli eseri 1923 yılında Türkiye'de basılmıştır, Türk Halk Edebiyatı isimli eseri 1925 yılında, yine 1925 yılında Halk Edebiyatı Nümuneleri-Türkçe Ninniler yayınlanmıştır. Ignác Kúnos, Anadolu Halk Edebiyatı, Halil Fikret, İstanbul 1928; Ignác Kúnos, Adakale Türk Masalları, Necmi Seren, İstanbul 1946; Macar Masalları, S.N Özerdim, İstanbul 1952; Kazçobanı Matyi, S.N. Özerdim, İstanbul 1952; Macar Masalları, S.N Özerdim, İstanbul 1957; Çömlek Kapağı, S. N Özerdim, İstanbul 1962; Yiğit Genç, S. N Özerdim, İstanbul 1964; Kahraman Serçe- Seçme Macar Masalları, İlona Gürkan, İstanbul 1966; Ignác Kúnos, Türk Halk Edebiyatı, Tuncer Gülensoy, İstanbul 1978. (Özerdim, 1981:256-257) (ÖNCÜ, 2017:401-404)

Bilimsel Eser Çevirileri;

İki ülke arasındaki ortak yaşamın getirmiş olduğu diğer bir konu da ortak geçmişin araştırılması olmuştur. Türkoloji çalışmalarının ortaya koyduğu sonuçlar Türkiye'deki bilim dünyası tarafından da yakından takip edilmek istenmiştir. Hungaroloji Fakültesinin de çalışmalarının şüphesiz bunda payı vardır. Özellikle de çeviri kısmının büyük çoğunluğunu Enstitünün mezunları üstlenmiştir.

Fekete Lajos, Arşiv Meseleleri, Tayyib Gökbilgin, İstanbul 1939; Ligeti Lajos, Bilinmeyen İç Asya, Sadrettin Karatay, İstanbul 1946; Eckhart Ferenc, Macaristan Tarihi, Ankara 1949; Németh Gyula, József Thúry, Ziya Tugal, İstanbul 1950; Németh Gyula, Atilla ve Hunları, Şerif Baştav, İstanbul 1962; Simonffy Aladár, İbrahim Müteferrika, Faruk Yener, İstanbul 1962; Pálóczi Horváth György, Dün Köleyle Bugün Halkız- Macaristan'ın 1514 Yıllık Köylü Hareketleri Tarihi, Sevim Belli, Ankara 1966; Molnár József, Macaristan'daki Türk Anıtları, T. Gökbilgin, Ankara 1973; Laszló Rásónyi, Tuna Köprüleri, Hicran Yusufoglu, Ankara 1984; Károly Kós, İstanbul Şehir Tarihi ve Mimarisini, Naciye Güngörmüş, Ankara 1995; Géza Képes, Orhun ve Tola Irmakları Boyunda Taşlara İşlenmiş Destanlar, Eski Macar Tarihinin İzleri, Naciye Güngörmüş, Ankara 1997; Imre Kertész, Kadersizlik, İlknur İgan, 1999. (Özderim, 1981:257-258) (ÖNCÜ, 2017:401-404) (GÜMÜŞKILIÇ, 2012:367-406)

Şiirler;

Yüzünün Arkasında Mayıs/ Macar Kadın Şiirinden Seçmeler, Edit Tasnádi- Özer Kemal İstanbul 2007 (ÖNCÜ, 2017:401-404) Macar Şiirinden Bir Seçki, Edit Tasnádi- Dursun Ayan, İstanbul 2013.

Çağdaş Macar Edebiyatı ve Türkiye

Macar edebiyatı ile ilgili Türkçe'de pek fazla bilgi ve eser bulunmamaktadır. Türkiye'de Doğu Avrupa edebiyatı da oldukça geri durumdadır ve tabii ki Macar edebiyatı da oldukça bilinmez bir durumdadır. Tarihsel süreç içerisinde incelendiğinde gün geçtikçe ilginin arttığını görmekteyiz. Bundaki önemli bir etken de sanırız ki Doğu Blok'unun çökmesinden sonra Macaristan'ın ve Macar edebiyatının dünyaya daha kolay biçimde açılabilmesidir. Diğer bir etkende şüphesiz Türkiye ve Macaristan arasındaki ilişkilerin tarihsel zemininde yatan büyük dostluk temelleridir.

Son dönemde Türkiye'de Macar edebiyatına olan ilgi daha da artmıştır. 2002 yılında Imre Kertész'in Sorstalanság (Kadersizlik) kitabıyla aldığı Nobel ödülünün de bu durum üzerinde etkisi olduğu şüphesizdir.(ERDOĞAN, 2016:403-434). En popüler yazarların başında hiç şüphesiz Imre Kertész gelmektedir. Kertész eserlerinin tamamına yakını Can Yayınlarından tarafından basılmıştır.

Türkiye'de Macar edebiyatı'nın yıldızı 2014 yılında parlamıştır. 2014 yılı hem Türkiye-Macaristan ilişkilerinde hem de edebiyat anlamında oldukça verimli bir yıl olmuştur. Önce Türkiye Budapeşte'deki Kitap Fuarına 15 yazar, büyük bir sergi, müzik ve diğer birçok etkinlikle konuk olarak Macar okuyucularla buluşmuş, ardından da 33. İstanbul Kitap Fuarı'nın onur konuğu olarak Macaristan davet edilmiştir. (www.bbc.com 2014) 8-16 Kasım 2014 tarihlerinde arasında TÜYAP'ta düzenlenen fuarda 8-11 Kasım tarihleri arasında da onur konuğu Macar Dili ve Edebiyatı olmuştur. (turkmacar.org.tr 2014)

“Bir Bahçeden Bir Bahçeye”□ şiarıyla davet edilen Macar yazarlar arasında Macaristan'ın en iyi ve tanınmış kalemlerinden Péter Esterházy, László Darvasi, Csányi Dóra, Katalin Szegedi, Péter Zilahy, Krisztina Tóth, Spiró György Mihály Hoppál, Pál Fodor, Géza Dávid ve Zsófia Mautner Türk kitapseverle İstanbul'da buluşmuştur. (turkmacar.org.tr 2014)

Sándor Márai, László Krasznahorkai, Péter Nádas, Magda Szabó, István György Örkény, Krisztián Grecsó, Péter Esterházy, Gyula Krúdy ve Darvas László gibi popüler Macar edebiyatçıları Türkçeye çevrilen diğer yazarlara arasında gelmektedir. (turkmacar.org.tr 2014) Macarcadan çeviri

sürecinin hızlanmasında Edit Tasnádi, Tarık Demirkan, Gül Benderli ve Sevgi Yağcı Cansel gibi isimlerinde katkıları oldukça fazladır.

Bu dönemde yapılan çevirilerden tespit ettiklerimiz şöyledir; Imre Kertész, Doğmayacak Çocuk İçin Dua, (Ayşe Selen), 2001; Istvan Örkény, Bir Dakikalık Öyküler, (Sevgi Can Yağsel) 2004; Lajos Zilahy, İki Esir (Fusun Doruker) 2004; Magdo Szabo, Kapı, (Hilmi Ortaç) 2005; Imre Kertész, Polisiye Bir Öykü, (Ersel Kayaoğlu) 2006; Imre Kertész Tasfiye, (Ersel Kayaoğlu) 2006; Laszlo Darvasi, Santrforun Rüyası: Kendi Futbol Tarihim (Fikret Doğan), 2008; Magda Szabo, İza'nın Şarkısı, (Hakan Tansel) 2008; Magda Szabo, Katalin Sokağı, (Tarık Demirkan) 2009; Imre Kertész, Dosya K, (Gün Benderli), 2010; Gévay Antal, Budin Paşaları, (Yasemin Altaylı), Ankara 2011; Istvan Lazar, Unutulan Yeminler, (Hülya Dayan) 2011; Kristian Grecso, Hoş geldin (Gün Benderli), 2011; Imre Kertész, Fiyasko, (Ersel Kayaoğlu), 2012, Gyula Krudy, Günebakan, (Sevgi Demir) 2013; Laszlo Krasznahorkai, Şeytan Tangosu (Bülent Şimşek) 2013; György Spiro, Macaristan Baharı (Gün Benderli) 2014; Krisztina Toth, Piksel (Gün Benderli) 2014; Laszlo Krasznahorkai, Savaş ve Savaş (Gün Benderli) 2014; Gyula Krudy, Sindbad'ın Gece Yolculukları, (Şaziye Çıkrıkçı) 2015; Miklos Szentkuthy, Casanova Üzerine Notlar: Aziz Orpheus Dua Kitabı:1, (Sibel Hacıoğlu) 2015; Margit Kaffka, Renkler ve Yıllar, (Vural Yıldırım), 2015, Magda Szabo, Yavru Ceylan, (Yasemin Pichler) 2015. (ÖNCÜ, 2017:401-404)

Sonuç

Çevirinin kültürel arası bir köprü olarak ele alındığında Türk-Macar kültürel ilişkilerinin bu konuda oldukça eskiye dayanmasına rağmen yapılan çeviri sayısının İngiliz, Alman ya da Fransız edebiyatı kadar yoğun olmadığı görülmektedir. Şüphesiz bunda Macaristan ve Türkiye'nin uzun yıllar farklı siyasi bloklar arasında yer almış olması büyük bir etkidir.

Bunun yanı sıra eserlerin tespiti aşamasında gözden kaçmış ya da tüm aramalara rağmen temin edilememiş kitaplar muhakkak vardır. Çalışmada sunulan bütün kitaplara ulaşılmaya çalışılmış ve basım bilgileri tespit edilebildiği ölçüde sunulmuştur. Bazı yayınevlerinin baskı bilgileri, eserin orijinal adı gibi konularda eksik bilgiler vermesi çalışmayı güçleştirmiştir.

Genel olarak bakıldığında Macar edebiyatı her ne kadar son zamanlarda Türkiye'de popülerleşse de genel olarak Doğu Avrupa Edebiyatının Türkiye'de yeterince popüler olmadığı bir gerçektir.

Çeviri etkinliğinin gelişmesinde Türkolog ve Hungarologların rolü oldukça büyüktür. Çeviriler sayesinde, Macar kültürünün Türk toplumunca tanınması da sağlanmıştır. Bu çeviriler sayesinde Macar kültürü Türk kültürüyle buluşmuş ve bunun en önemli örnekleri Nobel ödüllü yazar Imre Kertész'in gibi birçok Macar edebiyatçının eserleri olmuştur. Bu eserlerin çevirileri sayesinde gerek toplumsal gerekse kültürel semboller aktarılmıştır.

KAYNAKÇA

- Başta, Ş. (1996), "Türk-Macar Münasebetlerinde Hungarolojinin Yeri" Türkiye'de Sosyal Bilimlerin Gelişmesi ve Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Sempozyumu, *Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Yayınları*, s. 37-47.
- Bilim, C. (1990) "Tercüme Odası", *OTAM (Osmanlı Tarihi Araştırma ve Uygulama Merkezi Dergisi*, Sayı:1, ss.29-43.
- Çalik, F. (2015) "Soğuk Savaş Döneminde Türkiye-Macaristan İlişkileri", *Balkan Araştırma Enstitüsü Dergisi*, Cilt:4, Sayı:2, ss.33-60.

- _____ ; (2017) “ Türk-Macar İlişkilerinde Köprü Bir İsim: Sami Nabi Özerdim”, *Akademik Sosyal Araştırmalar Dergisi*, Yıl:5, Sayı:50, ss.400-411.
- Erdoğan, T. (2016) “Imre Kertész’in Düşünce Dünyası, Romanları Ve *Holocaust”, *Turkish Studies*, 11/2, ss. 403-434.
- Gümüşkılıç, M. (2012) “Macaristan Türkolojisi Üzerine Bir Biyo-Biyografi Denemesi”, *Turkish Studies*, 7/4, ss. 367-406.
- Güngörmüş, N, (1995) “ Hungarológia Törökországban”, *Hungarologische Beiträge* 4. Eds. László Keresztes, J. Leskinen ve S. Maticsák, Jvaskylá, Kopi-Jyvá, Sayı:4, ss.23-34.
- Kakuk, Z. (1990) “ Az Ankarai Hungarológiai Intezet Törtene” *Keletkutatás*, Tavas, ss.116-126.
- Kara, S. (2010) “ Tarihsel Değerlendirmeler Işığında Türkiye’de Çeviri Etkinliği”, *Mersin Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, Cilt:6, Sayı:1, ss.94-101.
- Karagülmez, M. (2018) “Atatürk Dönemi Türk-Macar Kültürel İlişkilerinden Kesitler”, *Selçuklu Tarihçiliğinin Zamansız Kaybı Prof. Dr. Feda Şamil Arık’a Armağan Türk Tarihine Dair Yazılar III*, Ankara, ss. 629-644.
- Mária, N. (2009) *A Magyar Írodalom Törökországban*, Ankara.
- Necatigil, B. (1978) “ Balkan Ülkeleri Edebiyatlarından Türkçeye Çeviriler”, *Türk Dili- Çeviri Sorunları Özel Sayısı*, Sayı:322, ss.126-154.
- Öncü, T. (2017) *Türkçe Çeviriler Bibliyografyası, Dünya Edebiyatından Çeviriler*, Hiperlink Yayınları, İstanbul.
- Özerdim, S. N, (1981), “Macar Yazınından Çeviriler”, *A.Ü Siyasal Bilgiler Fakültesi Basın ve Yayın Yüksek Okulu Yıllık*, Ankara, s.247-262
- Saral, E. (2016 a) Türkiye-Macaristan İlişkileri (1920-1945), *Hacettepe Üniversitesi, Atatürk İlke ve İnkılapları Tarihi Enstitüsü*, Basılmamış Doktora Tezi, Ankara.
- _____ ; (2016 b) “ Yakın Dönem Türkiye-Macaristan İlişkileri”, *Mavi Elma: Türkiye Avrupa İlişkileri*, Ozan Ömerci ve Hüseyin Işıksal (ed), Ankara 2016, s.725-776.
- Soysal, F. (2017) “Cumhuriyet Dönemi Çeviri Kurumları, Tercüme Bürosu ve Kurumsallaşma İlişkisi Üzerine Bir Değerlendirme”, *Tarih Okulu Dergisi*, Yıl:10, Sayı:XXXII, ss.211-220.
- Szabó, J.(2004). “ Magyar-Török Kulturális Kapcsolatok a Második Világháborút Követően”, *Világtörténet* 26. Tavasz-nyár, ss.53-61
- Tasnádi, E. (1995) “ A Magyar Írodalom Törökországban”, *Hungarológia* 7. Eds. R. Abody, R. Hegedüs, Z. Körösi and L. Tarnói, Budapest: Nemzetközi Hungarológiai Központ, 88-92.
- Türker, P. (2017) “Macaristan’da Türkoloji Çalışmalarına Genel Bir Bakış: Türkolojinin Gelişimi ve Macar Türkologlar”, *Dede Korkut İzinde 30 Yıl Prof. Dr. Üçler Bulduk’a Armağan: Türk Tarihine Dair Yazılar*, Gece Kitaplığı, Ankara 2017, ss.745-763.
- Vásáry, İ. (2017) “Bilim Adamı Ármín Vámbéry”, Çev: Alev Duran, *Türk Tarihi Araştırmaları Dergisi*, Yıl:2, Sayı:1, ss.112-123.
- https://www.bbc.com/turkce/haberler/2014/06/140630_kanuninin_kalbi_macaristan (Erişim Tarihi: 12.2.2019)
- <http://turkmacar.org.tr/index.php/component/content/article/436--33-uluslararasi-istanbul-kitap-fuarinin-onur-konugu-macaristan> (12.2.2019).